

พุทธบูรณาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา

Buddhist Integration of Learning Management to Develop the Desirable Attributes of Integrity of Primary School Students

ฉวีวรรณ เกตุสุวรรณ, ธนชาดา วงศ์กิติ

Chaweewan Katsuwan, Tanachada wongkiti

โรงเรียนบ้านเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

สำนักงานพื้นที่เขตการศึกษาปทุมศึกษาลำพูน เขต 2

Ban Lao Yao School, Ban Hong District, Lamphun Province

Lamphun Primary Educational Service Area Office 2

Corresponding Author Email: nareupan.som@mcu.ac.th

Received: 2025-05-12 Revised: 2025-06-30 Accepted: 2025-07-02

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “พุทธบูรณาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา” มุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะแนวคิด “รุ่งอรุณของการศึกษา” ซึ่งประกอบด้วย 7 องค์ธรรม ได้แก่ กัลยาณมิตตตา สีสัมปทา ฉันทสัมปทา อุตตสัมปทา ทิฏฐิสัมปทา อัปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการสัมปทา มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งด้านเนื้อหา จิตใจ และพฤติกรรม เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตในผู้เรียนระดับประถมศึกษาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิเคราะห์พบว่า การใช้กัลยาณมิตตตา ช่วยส่งเสริมแบบอย่างที่ดีในสังคม โรงเรียน สีสัมปทาสร้างวินัยและจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบ ฉันทสัมปทาเพิ่มแรงจูงใจในการประพฤติดี อุตตสัมปทาพัฒนาความมุ่งมั่นในการฝึกฝนตน ทิฏฐิสัมปทาสร้างความเข้าใจและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อัปมาทสัมปทาเสริมสติไม่ประมาทในการกระทำ และโยนิโสมนสิการสัมปทาส่งเสริมการคิดไตร่ตรองเพื่อเข้าถึงความจริง ทั้งหมดนี้สามารถบูรณาการผ่านกิจกรรมในชั้นเรียน เช่น การสะท้อนตน การอภิปราย การฝึกวินัย การคิดวิเคราะห์ และการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การจัดการเรียนรู้, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, ประถมศึกษา

Abstract

The academic article, “Buddhist Integration of Learning Management to Develop Desired Characteristics of Integrity in Primary School Students,” investigates how Buddhist principles, particularly the concept known as “Dawn of Education,” can be applied to instill integrity in young learners. This concept encompasses seven key elements: kindness, moral discipline, joy in learning, self-discipline, right views, effortlessness in action, and careful consideration. These principles serve as a framework for designing learning activities that seamlessly connect knowledge, attitudes, and behaviors, aiming to foster systems of integrity among primary school students.

The analysis reveals several findings: practicing kindness helps establish positive role models within the school environment; cultivating moral discipline promotes responsibility and structure; joy in learning boosts motivation and reinforces positive behaviors; self-discipline nurtures dedication to personal growth; right views support sound reasoning and insightful decisions; effortlessness in action enhances mindful behaviors; and careful consideration develops reflective thinking to discern the truth. These aspects can be effectively integrated into classroom practices through strategies such as self-reflection, group discussions, discipline-building exercises, critical-thinking tasks, and structured involvement in creative, participatory activities.

Keywords: Buddhist Integration, Learning Management, Virtue Formation

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศ ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเตรียมคนให้มีศักยภาพเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ประชากรถือเป็นทรัพยากรปัจจัยหนึ่งที่ชี้ขาดในยุคการแข่งขัน การพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีศักยภาพ เพื่อยกระดับประเทศให้อยู่ในระดับสากลจึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน การเตรียมความพร้อมประชากรในวัยเรียนให้มีทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 จึงได้มีการนำมาพูดถึงอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะวงการศึกษามีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาคน ต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าว ซึ่งภาคีเครือข่ายเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้กล่าวถึง ทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 ว่าผู้เรียนควรได้เรียนรู้วิชาแกนและแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 ได้แก่จิตสำนึกต่อโลก ความรู้พื้นฐานด้านการเงิน เศรษฐกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้พื้นฐานด้านความเป็นพลเมือง ความรู้พื้นฐานด้านสุขภาพอนามัย ความรู้พื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงได้รับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นประกอบด้วย ทักษะการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและการทำงาน (Battelle for Kids, 2019)

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา คือการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทั้งการพัฒนาทางวิชาการและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กัน โดยครูจะบูรณาการคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ การมีจิตสาธารณะ หรือความพอเพียง เข้ากับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ร่วมกัน การแก้ปัญหา หรือกิจกรรมสะท้อนคิดหลังเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำคุณลักษณะเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 8 ประการ ได้แก่ ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์, ความมีวินัย, ความใฝ่เรียนรู้, ความอยู่อย่างพอเพียง, ความมุ่งมั่นในการทำงาน, ความซื่อสัตย์สุจริต, ความรับผิดชอบ และความมีจิตสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 9-10) จากงานวิจัยของ บุญลือ ทองอยู่ (2562: 25-40) พบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาควรออกแบบให้มีความยืดหยุ่นและมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น การใช้กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมจิตอาสา การสะท้อนคิด และการบูรณาการคุณธรรมในทุกกลุ่มสาระวิชา เพื่อสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง และศรัทธา พลายนณี (2561: 56-68) เสนอว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรเชื่อมโยงกับแนวทางของการเรียนรู้ใน

ศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการเน้นความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการใช้ชีวิตในโลกยุคใหม่ โดยการออกแบบการเรียนรู้แบบ Active Learning และ Project-based Learning สามารถช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นแล้ว บทความนี้มีความสำคัญเนื่องจากการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีบทบาทสำคัญในการเตรียมเด็กให้พร้อมเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่รวดเร็ว การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธบูรณาการจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และพัฒนาในทุกด้านที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในอนาคต โดยเน้นการบูรณาการผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียนอย่างเป็นรูปธรรม วิธีการบูรณาการจะอาศัยกิจกรรมที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน เช่น การสอดแทรกหลักธรรมในบทเรียน การจัดกิจกรรมสาธิตหรือการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง และการสะท้อนคิดผ่านบทเรียนชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงพฤติกรรมและจิตสำนึก ขณะที่ขั้นตอนการดำเนินงานจะเริ่มจากการวางแผนร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง จากนั้นนำหลักธรรมไปเชื่อมโยงกับบทเรียนหรือกิจกรรมในชั้นเรียนอย่างมีเป้าหมาย สุดท้ายประเมินผลจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงและการสะท้อนคุณค่าที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ทั้งนี้ต้องอาศัยความต่อเนื่องและแบบอย่างที่ดีจากผู้สอนเป็นแรงเสริมในการหล่อหลอมคุณลักษณะความซื่อสัตย์อย่างยั่งยืน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 4)

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยในระดับประถมศึกษา เป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม โดยสอดคล้องกับนโยบายและกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ของกระทรวงศึกษาธิการ

ซึ่งกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ 8 ประการ ได้แก่ 1. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3. มีวินัย 4. ใฝ่เรียนรู้ 5. อยู่อย่างพอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย และ 8. มีจิตสาธารณะ

คุณลักษณะเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ควบคู่กับการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม และสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่า โดยครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาวิชากับการปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่ม การบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน การเล่าเรื่องเพื่อปลูกฝังคุณธรรม หรือการใช้กิจกรรมสะท้อนคิดหลังเรียนรู้ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 4-5)

สรุปได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดทำหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม รวมทั้งมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาศักยภาพของทุกคน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กไทยในระดับประถมศึกษา มีทั้งหมด 8 ประการ เช่น รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ และมีจิตสาธารณะ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการกับการปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง โดยการมีส่วนร่วมจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดการบูรณาการ

“บูรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษา เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” ซึ่งเป็นคำที่บัญญัติขึ้นให้สอดคล้องกับคำว่า Integration ในภาษาอังกฤษ โดยมีความหมายว่า การรวมหน่วยย่อยที่แยกจากกันให้เป็นหน่วยเดียวอย่างมีความสัมพันธ์กัน เช่น หลักสูตรแบบบูรณาการรวมหน่วย ที่เชื่อมโยงเนื้อหาจากหลากหลายสาขาวิชาให้เป็นหนึ่งเดียวในกระบวนการเรียนรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 634) ปัจจุบัน คำว่า “บูรณาการ” หมายถึง การประสานเนื้อหา หลักการ กิจกรรม และการฝึกฝนต่าง ๆ ให้รวมกันเป็นหน่วยการเรียนรู้เดียวอย่างมีความเชื่อมโยง เช่น การจัดการเรียนการสอนภาษาแบบบูรณาการ ที่ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนไปพร้อมกันอย่างสอดคล้องในวิชาเดียว โดยไม่แยกออกจาก

กันเป็นรายวิชาเฉพาะด้านเหมือนในอดีต (กาญจนา นาคสกุล, 2557)

การบูรณาการในความหมายทั่วไป หมายถึง การทำให้สิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไป หรือการนำองค์ประกอบย่อยตั้งแต่สองส่วนขึ้นไปมารวมกันเพื่อให้เกิดเป็นองค์ประกอบที่ใหญ่และสมบูรณ์กว่าเดิม ดังนั้น การบูรณาการจึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้ากับอีกสิ่งหนึ่งอย่างเป็นระบบ เพื่อให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลักหรือองค์รวมที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546: 73) ทั้งยังเป็นการประสานงานอย่างกลมกลืนระหว่างแผนงาน กระบวนการ สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การดำเนินงาน ผลลัพธ์ และการวิเคราะห์ เพื่อสนับสนุนเป้าหมายสำคัญขององค์กร (Organization-wide Goal) การบูรณาการที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่เพียงแค่การดำเนินงานให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน (Alignment) เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการที่องค์ประกอบต่างๆ ภายในระบบการจัดการมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเอกภาพ ส่งผลให้ผลการดำเนินงานมีความสมบูรณ์และเสริมพลังซึ่งกันและกัน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558: 35) ซึ่งขั้นตอนของการบูรณาการประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2546: 4-8)

ขั้นที่ 1: ถอดกรอบ เป็นกระบวนการปลดปล่อยตนเองออกจากกรอบความคิดเดิมที่อาจเป็นกับดัก เช่น กรอบทางวัฒนธรรม ความรู้ ประสบการณ์ หรือความเชื่อที่จำกัดมุมมอง เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดแนวคิดใหม่อย่างอิสระ

ขั้นที่ 2: ขยายกรอบ เป็นการเปิดรับแนวคิดจากหลากหลายมิติ โดยอิงแนวคิดเรื่ององค์รวม (holistic thinking) การบูรณาการสหวิทยาการ การใช้เหตุผลแบบอุปนัย การมองปัญหาอย่างรอบด้าน ทั้งในมุมตรงข้าม และแนวคิดแบบ “ทุกฝ่ายชนะ” (win-win thinking) เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและครอบคลุม

ขั้นที่ 3: คุมกรอบ เป็นการสังเคราะห์และบูรณาการแนวคิดที่หลากหลายให้เป็นระบบเดียวกันอย่างมีจุดยืน มีความเชื่อมโยง และนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความสมดุลและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การบูรณาการเป็นแนวคิดทางการศึกษาที่เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” หมายถึงการรวมองค์ประกอบย่อยที่แยกจากกันให้เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวอย่างมีระบบ เพื่อสร้างความสมบูรณ์และสนับสนุนเป้าหมายสำคัญของการเรียนรู้หรือองค์กร โดยไม่แยกเนื้อหา กิจกรรม หรือทักษะออกจากกันเหมือนในอดีต ทั้งยังเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการปลดกรอบความคิดเดิม เปิดรับแนวคิดจากหลากหลายมิติ และสังเคราะห์เป็นองค์รวมที่มีความสมดุล ยั่งยืน และสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

พุทธบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา โดยการศึกษาเป็นส่วนสำคัญและเป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์กลายเป็นกระบวนการศึกษา โดยมีหลักการหรือระบบการศึกษาที่เรียกว่า สัทธรรม 3 คือ ปรีชาปฏิบัติ และปฏิเวธ ซึ่งเป็นเรื่องที่รวมเนื้อหาทางการศึกษาไว้ทั้งหมด โดยที่ปรีชาหมายถึงการเรียนรู้พุทธพจน์ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในพระไตรปิฎก หากไม่มีพระไตรปิฎก พุทธพจน์ก็ไม่สามารถถึงมือเราได้ พุทธพจน์ที่รวบรวมไว้เหล่านี้คือปรีชาที่เราต้องศึกษาหรือเรียนรู้ ซึ่งตามความหมายดั้งเดิมจะหมายถึงทฤษฎีที่เป็นผลมาจากปฏิเวธ และเป็นฐานของการปฏิบัติ ปรีชาเป็นผลมาจากปฏิเวธ หมายความว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิเวธ คือทรงบรรลุผลจากการปฏิบัติของพระองค์เองแล้ว จึงได้นำประสบการณ์จากการปฏิบัติมาเรียบเรียงและสั่งสอนให้กับเรา คำสั่งสอนเหล่านี้กลายเป็นปรีชาที่เราต้องเรียนรู้ หลังจากนั้น เรานำปรีชามาสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการเฉพาะในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ปฏิบัติสัทธรรม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติ เราสามารถประเมินผลได้จากปฏิเวธ สัทธรรม ทั้งปรีชาและปฏิบัตินี้เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปพร้อมกัน ส่วนปฏิเวธเป็นผลสัมฤทธิ์ของการศึกษา ซึ่งหลักธรรมสำคัญอันหนึ่งคือ “รุ่งอรุณของการศึกษา” ถือเป็นต้นทุนสำคัญที่รับประกันได้ว่าจะทำให้ผู้เรียนก้าวหน้าในการศึกษา และนำชีวิตไปสู่ความดีงามและความสำเร็จอันสูงส่งอย่างแน่นอน ธรรมหมวดนี้ประกอบด้วยองค์ธรรม 7 ประการ ได้แก่

1. กัลยาณมิตตตา การแสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี
2. สีสัมปทา การมีวินัยเป็นรากฐานในการพัฒนาชีวิต
3. ฉันทสัมปทา การมีใจรักในการเรียนรู้และสร้างสรรค์
4. อัตตสัมปทา ความมุ่งมั่นในการฝึกฝนตนให้ถึงศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์
5. ญาณสัมปทา การยึดหลักเหตุปัจจัย มองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล
6. อัปมาทสัมปทา การตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท
7. โยนิโสมนสิการสัมปทา ความสามารถในการคิดอย่างแยบคายเพื่อให้เกิดประโยชน์และเข้าถึงความจริง

หลักการทั้งเจ็ดนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นหรือขั้นนำไปสู่ “สิกขา” ซึ่งหมายถึงการศึกษาหรือการฝึกฝนพัฒนา และ “มรรค” ซึ่งหมายถึงวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ดี การศึกษาขั้นนี้จึงเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อมให้แก่บุคคลก่อนเข้าสู่การศึกษาอย่างแท้จริง โดยจะต้องได้รับการบ่มเพาะเป็นคุณสมบัติภายใน เมื่อได้ฝึกฝนพื้นฐานเช่นนี้แล้ว บุคคลจึงสามารถก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาตนในระดับที่ลึกซึ้งต่อไปได้อย่างมั่นคง (วิโรจน์ วิชัย และคณะ, 2562:

278-280)

สรุปได้ว่า พุทธบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้เป็นแนวทางที่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา จริยธรรม และการรู้จักตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของชีวิต เช่น การฝึกคิดอย่างมีเหตุผล การมีวินัย การไม่ประมาท และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เติบโตอย่างสมดุลทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม

“รุ่งอรุณของการศึกษา” กับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา

“รุ่งอรุณของการศึกษา” เปรียบเสมือนแสงแรกแห่งความหวังที่ส่องนำทางการหล่อหลอมมนุษย์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม การศึกษาในยุคใหม่จึงไม่ได้มุ่งเพียงการพัฒนาทางวิชาการ หากแต่ต้องปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่กัน โดยเฉพาะ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ซึ่งถือเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองดีในสังคม คุณลักษณะนี้ไม่สามารถสร้างได้ด้วยความรู้เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีแบบอย่างที่ดี และสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมให้หยั่งรากอยู่ในจิตใจของผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้นของเส้นทางการศึกษา ผู้เขียนขอเสนอแนวทางดังนี้

1. กัลยาณมิตตตา การแสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี

การพัฒนาคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษาสามารถดำเนินการผ่านแนวคิด “กัลยาณมิตตา” ซึ่งหมายถึงการแสวงหาแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี โดยการบูรณาการในรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากบุคคลจริงหรือเรื่องราวของผู้มีความซื่อสัตย์ เช่น การอ่านชีวประวัติของบุคคลต้นแบบ การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ในชุมชนที่ประพฤติชอบ หรือการชมละครคุณธรรมที่สื่อสารประเด็นความซื่อสัตย์ จากนั้นครูจะชวนให้นักเรียนสะท้อนคิดผ่านการพูดคุยหรือเขียนบันทึก รวมถึงออกแบบกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เช่น การจำลองสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจด้วยความซื่อสัตย์ การร่วมกันดูแลทรัพย์สินส่วนรวมของห้องเรียน หรือการแสดงบทบาทสมมติเรื่องการไม่ลอกการบ้าน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ ฝึกคิด และลงมือทำอย่างมีจริยธรรม อันนำไปสู่การหล่อหลอมความซื่อสัตย์สุจริตให้หยั่งรากลึกในพฤติกรรมและจิตสำนึกอย่างยั่งยืน

2. สีสัมปทา การมีวินัยเป็นรากฐานในการพัฒนาชีวิต

“สีสสัมปทา” หรือการมีวินัยในตนเอง เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะ

ด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะวินัยช่วยให้เด็กสามารถควบคุมพฤติกรรม ยึดมั่นในความถูกต้อง และไม่เอาเปรียบผู้อื่น การบูรณาการแนวคิดนี้สามารถทำได้ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมความรับผิดชอบ เช่น การเข้าแถวตรงเวลา การดูแลเวรประจำวัน การไม่ลอกการบ้าน การเล่นบทบาทสมมติในสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจอย่างซื่อสัตย์ และการเขียนบันทึกความดีประจำสัปดาห์ ทั้งยังควรเสริมด้วยการเป็นแบบอย่างของครูที่มีวินัยและซื่อสัตย์ เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากพฤติกรรมที่เห็นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้เป็นคุณลักษณะถาวรของนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. ฉันทสัมพันธ์ การมีใจรักในการเรียนรู้และสร้างสรรค์

การปลูกฝังฉันทสัมพันธ์สามารถทำได้ผ่านกิจกรรมที่เน้นความสนุกและความท้าทาย เพื่อให้เด็กเรียนรู้สึกอยากมีส่วนร่วม เช่น การทำโครงการที่ต้องค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง การร่วมกันคิดค้นวิธีแก้ปัญหาอย่างมีจริยธรรม และการสร้างผลงานที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ เช่น การบันทึกแหล่งข้อมูลที่ใช้อย่างถูกต้องหรือการยอมรับความผิดพลาดในกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมเหล่านี้ทำให้นักเรียนฝึกฝนความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น พร้อมกับเรียนรู้ว่าความซื่อสัตย์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสรรค์และการเรียนรู้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในชั้นเรียน ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาและยอมรับข้อเสนอแนะอย่างมีความจริงใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต เมื่อใจรักในการเรียนรู้และสร้างสรรค์เติบโตควบคู่ไปกับการฝึกฝนพฤติกรรมซื่อสัตย์ นักเรียนจะมีความมั่นใจทางจิตใจในการยึดถือความถูกต้องในทุกสถานการณ์ รวมถึงการตัดสินใจที่โปร่งใสและรับผิดชอบต่อผลกระทบของตนเองต่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ การบูรณาการเชิงกิจกรรมในลักษณะนี้จึงไม่เพียงช่วยให้เด็กมีความรู้และทักษะ แต่ยังปลูกฝังคุณธรรมซึ่งเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองดีที่พร้อมเผชิญโลกอย่างมีสติและจริยธรรมอย่างแท้จริง

4. อัตตสัมพันธ์ ความมุ่งมั่นในการฝึกฝนตนให้ถึงศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์

การบูรณาการอัตตสัมพันธ์ในชั้นเรียนอาจแสดงผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล เช่น การตั้งเป้าหมายประจำสัปดาห์ในการรักษาความซื่อสัตย์และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง หรือการทำสมุดบันทึกความก้าวหน้าในการพัฒนาคุณธรรมส่วนตัว เพื่อให้เด็กได้เห็นความก้าวหน้าของตนเองและรู้สึกภาคภูมิใจในความพยายาม นอกจากนี้ การให้ครูและผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในการฝึกฝนตนเองอย่างจริงจังและซื่อสัตย์ จะช่วยสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะนี้อย่างแท้จริง ด้วยการมุ่งมั่นฝึกฝนตนเอง

อย่างต่อเนื่อง นักเรียนจะเรียนรู้ว่าความซื่อสัตย์สุจริตไม่ใช่เรื่องที่ทำได้เพียงชั่วครู่ แต่เป็นคุณค่าที่ต้องรักษาและพัฒนาอย่างยาวนานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตสำนึกดีและรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง

5. ทัศนคติสัมปทา การยึดหลักเหตุปัจจัย มองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

ทัศนคติสัมปทา หมายถึง การยึดหลักเหตุปัจจัยและการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะการตัดสินใจด้วยเหตุผลช่วยให้เด็กเข้าใจผลลัพธ์และความสำคัญของการประพฤติอย่างซื่อสัตย์ ไม่ว่าจะเป็นการบอกความจริงหรือการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน การบูรณาการทัศนคติสัมปทาในชั้นเรียนสามารถทำผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ เช่น การอภิปรายสถานการณ์จำลองที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต ให้เด็กได้พิจารณาสาเหตุและผลกระทบของการกระทำในแต่ละทางเลือก รวมถึงการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดเชิงเหตุผล เช่น “ถ้าฉันไม่บอกความจริงจะเกิดอะไรขึ้น?” หรือ “การโกหกข้อสอบส่งผลอย่างไรต่อฉันและเพื่อน ๆ?” กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้เด็กเรียนรู้ว่าการกระทำแต่ละอย่างมีผลตามมา และการเลือกประพฤติซื่อสัตย์เป็นทางเลือกที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ในระยะยาว นอกจากนี้ การส่งเสริมให้เด็กฝึกการสะท้อนความคิดผ่านการเขียนบันทึกหรือเล่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ต้องตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จะช่วยให้ความซื่อสัตย์กลายเป็นนิสัยที่เกิดจากความเข้าใจ ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามคำสั่งเพียงอย่างเดียว ดังนั้นการพัฒนาทัศนคติสัมปทาร่วมกับการฝึกความซื่อสัตย์สุจริตจึงเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งทางความคิดและจิตใจให้นักเรียนพร้อมเผชิญโลกอย่างมีคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อ

6. อปปมาทสัมปทา การตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท

อปปมาทสัมปทา หรือการตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท เป็นหลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ เพราะการไม่ประมาททำให้เด็กมีสติรู้ตัวอยู่เสมอในการกระทำและคำพูดของตนเอง ส่งผลให้เด็กสามารถตัดสินใจเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องและซื่อสัตย์โดยไม่หวั่นไหวต่อสิ่งล่อตาล่อใจหรือแรงกดดันจากภายนอก ในเชิงรูปธรรม การปลูกฝังอปปมาทสัมปทาสามารถบูรณาการผ่านกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างสติและความตระหนักรู้ เช่น การฝึกสมาธิสั้น ๆ ก่อนเริ่มเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนรู้จักควบคุมอารมณ์และจิตใจ กิจกรรมจำลองสถานการณ์ที่เด็กต้องเผชิญกับการถูกชักจูงให้โกงหรือพูดปด ซึ่งให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ผลที่ตามมาของการกระทำและเลือกทางที่ไม่ประมาท อีกทั้งการส่งเสริมการสะท้อนความคิดและบันทึกพฤติกรรมซื่อสัตย์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะระวังตัวและยึดมั่นในความซื่อสัตย์อย่างต่อเนื่อง การ

ดำเนินกิจกรรมเช่นนี้ช่วยหล่อหลอมให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และทำให้ความซื่อสัตย์กลายเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการมีสติ ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามคำสั่งหรือความกลัวการถูกลงโทษ ดังนั้น อปปมาทสัมปทาจึงเป็นรากฐานที่ช่วยสร้างเสถียรภาพทางจิตใจให้เด็กพร้อมเป็นพลเมืองที่ซื่อสัตย์และมีคุณธรรมในสังคม

7. โยนิโสมนสิการสัมปทา ความสามารถในการคิดอย่างแยกแยะกายเพื่อให้เกิดประโยชน์และเข้าถึงความจริง

โยนิโสมนสิการสัมปทา หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และแยกแยะเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเข้าถึงความจริง ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษา เพราะการคิดอย่างมีวิจยญาณช่วยให้เด็กสามารถแยกแยะความถูกต้องและผิดพลาดได้ชัดเจน ตลอดจนตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อทั้งตนเองและผู้อื่น การบูรณาการโยนิโสมนสิการในชั้นเรียนจึงควรออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เช่น การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ในสถานการณ์สมมติที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ และเลือกแนวทางที่สอดคล้องกับคุณธรรม กิจกรรมอภิปรายร่วมกับเพื่อนทำให้เด็กเรียนรู้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความเห็นที่แตกต่าง ขณะเดียวกันการฝึกเขียนบันทึกสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจของตน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกและตระหนักรู้ในคุณค่าของความซื่อสัตย์อย่างแท้จริง เมื่อเด็กฝึกคิดอย่างแยกแยะควบคู่กับการปฏิบัติซื่อสัตย์ พวกเขาจะสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีจริยธรรม และเติบโตเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน

สรุป

จากการวิเคราะห์หลักธรรม 7 ประการที่เรียกว่า “รุ่งอรุณของการศึกษา” ได้แก่ สีลสัมปทา ฉันทสัมปทา อตตสัมปทา ทิฏฐิสัมปทา อปปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการสัมปทา จะเห็นว่าการนำหลักธรรมเหล่านี้ไปปฏิบัติในบริบทของการพัฒนาคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนระดับประถมศึกษานั้น จำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการและเชื่อมโยงกันในเชิงกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจน

การเริ่มต้นจากศีลสัมปทา คือการสร้างวินัยและความรับผิดชอบในตนเองผ่านกิจวัตรประจำวันที่มีระเบียบวินัยและเน้นความถูกต้อง เด็กจะเรียนรู้การเคารพกฎเกณฑ์และปฏิบัติตามอย่างซื่อสัตย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น การไม่ลอกการบ้าน หรือการคืนของที่ไม่ใช่

ของตนเอง นำไปสู่ฐานที่มั่นคงของจริยธรรมที่เด็กสามารถพัฒนาได้ต่อเนื่อง ฉันทสัมปทาจะส่งเสริมความรักในการเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยให้นักเรียนมีแรงจูงใจภายในที่จะกระตือรือร้นในการเรียนรู้ควบคู่กับการรักษาความซื่อสัตย์ผ่านกิจกรรมที่ท้าทายและเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้คุณธรรมซื่อสัตย์กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสรรค์และพัฒนาตนเอง ในส่วนของอัตตสัมปทา การฝึกฝนตนเองเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุด จะช่วยเสริมสร้างความมุ่งมั่นและความรับผิดชอบส่วนบุคคลในการปฏิบัติความซื่อสัตย์อย่างสม่ำเสมอ โดยผ่านการตั้งเป้าหมายและการติดตามผลของพฤติกรรมซื่อสัตย์ ซึ่งทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของความพยายามและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นจริง ทิฐิสัมปทาส่งเสริมให้นักเรียนคิดอย่างมีเหตุผลและวิจารณ์ญาณในทุกการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์สุจริต การวางกิจกรรมที่ให้แก่เด็กได้วิเคราะห์สถานการณ์ การอภิปราย และการสะท้อนความคิด จะช่วยเปิดมุมมองและทำให้เด็กเห็นผลลัพธ์ของการเลือกทำในสิ่งที่ถูกต้องอย่างชัดเจน อัปปมาทสัมปทา หรือการตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท ทำให้นักเรียนรู้จักมีสติและความระมัดระวังในการกระทำทุกอย่าง ไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งล่อตาล่อใจหรือแรงกดดันจากภายนอก การฝึกสมาธิและการสะท้อนตนในกิจกรรมประจำวันช่วยให้เด็กคงความตั้งใจในการรักษาคุณธรรมความซื่อสัตย์อย่างมั่นคง และโยนิโสมนสิการสัมปทา ส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการคิดอย่างแยบคาย รอบคอบ และเข้าใจลึกซึ้งถึงผลกระทบของพฤติกรรมซึ่งทำให้นักเรียนสามารถเลือกทางเดินที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม ไม่เพียงแต่ทำตามคำสั่ง แต่ทำด้วยความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าที่แท้จริง การปฏิบัติการโดยผสมผสานหลักธรรมทั้งเจ็ดนี้จะช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนจากภายในสู่ภายนอก โดยการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ซื่อสัตย์อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นนิสัย เมื่อเด็กได้รับการฝึกฝนทั้งทางด้านวินัย ความรักในการเรียนรู้ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาตน ความคิดวิเคราะห์ การมีสติ และการใช้ปัญญาอย่างรอบคอบ พวกเขาจะพร้อมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยความซื่อสัตย์และรับผิดชอบต่อในทุกโอกาส

ดังนั้น การนำหลักธรรม 7 ประการที่เรียกว่า “รุ่งอรุณของการศึกษา” มาใช้ในรูปแบบกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกันอย่างมีเป้าหมาย ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตในนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นการวางรากฐานสำคัญให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมและพร้อมเป็นพลเมืองดีของสังคมในอนาคตอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ครูควรออกแบบการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักธรรมเข้ากับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับช่วงวัย เช่น ใช้กิจกรรมเล่นิทาน วาดภาพ หรือโครงการที่สะท้อนคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและซึมซับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง
2. โรงเรียนควรส่งเสริมการสร้างบรรยากาศแห่งคุณธรรมและความสงบในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น การจัดเวลาเจริญสติ การสวดมนต์หรือภาวนาก่อนเริ่มเรียน เพื่อปลูกฝังนิสัยแห่งการใคร่ครวญและความไม่ประมาทในชีวิต
3. หน่วยงานการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนหลักสูตรหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมพุทธศาสนากับการพัฒนาคุณลักษณะอย่างเป็นระบบ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและสามารถวัดผลการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและเจตคติของนักเรียนได้อย่างชัดเจน
4. ควรมีการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนให้เข้าใจหลักธรรมเชิงลึกและสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดทำคู่มือการสอนที่มีตัวอย่างแนวปฏิบัติจริง

บรรณานุกรม

- กาญจนา นาคสกุล. (2557). **คลังความรู้**. แหล่งข้อมูล: www.royin.go.th2th/knowledge/detail.php?ID=56 [20 มิถุนายน 2568].
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **การคิดเชิงบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **การคิดเชิงวิเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย.
- บุญลือ ทองอยู่. (2562). การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. **วารสารวิชาการครูศาสตร์**, 47(1), 25-40.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วิโรจน์ วิชัย, พระครูประวิตรวรานุกูต และพระวิสุทธิ ฐิตวิสิทฺโธ. (2562). มโนทัศน์ปรัชญาการศึกษาเชิงพุทธ. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, 10(1), 278-280.

- ศรียรรณ พลายมณี. (2561). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 19(2), 56-68.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน. พิมพ์ครั้งที่ 1**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- Battelle for Kids. (2019). **The Partnership for 21st Century Learning (2012) "Framework for 21st Century Learning**. Retrieved: <http://www.w.p.org/aboutus/> [12 May 2025].